

Mo. Lucid
coni ac Cō
oratoris ad



Odie
positu
me pe
ubern
possent: presertim
renti splēdidissim
cet enim ut qui a
presentia dicturi
dinem ingenii: u
uim p̄pterea dele
si pleriq; sacro se
quit Hieronimu
obelisco errores
cernant: quo fit u
pore orandi mut
rum ancipitiq; e
enda oratione tu
oratoribus & Pl
pertum est. Na
sermonem habi
ulturus iniuriā
mostheni apud
git. Cicero aut

im
tissi
iam
dere
flo
De
oim
stitu
sam
i. Et
at in
archi
q̄ dif
no le
dito
ordi
amis
com
uensi
nam
. De
onti
expa
a

110
M. Lucii Catanei. v. iu. doctoris archidiaconi ac Consilarii Marchionalis Mātuanī & oratoris ad Alexandrū. vi. Pont. Max. Oratio

Hodierno die humeris meis honus illud impositum uideo Alexander summe ac meritiissime pontifex: cui non modo meum: uerum etiam uberrima prisorum ingenia uix respondere possent: presertim cum apud sanctitatem tuam in tam florenti splendidissimoque consessu sim uerba facturus. Decet enim ut qui arduis de rebus in consummatorum hominum presentia dicturi sunt: ipsi quidem quoque uel ob promptitudinem ingenii: uel ob eloquentiam lacteam & copiosam uim propterea delecti habeant: & reuera sint maximi. Et si plerique (sacro semper ordine circumscripto) gradia ut inquit Hieronimus uerba trutinantes censorio Aristarchi obelisco errores acrius fortassis & acutius iudicent quam discernant: quo fit ut etiam qui dexterrime & condigno lepore orandi munus obierint: expectatione tamen auditorum ancipiti que euentu actionis titubantes fere in ordinanda oratione turbentur ac pertimescant: quod summis oratoribus & Philosophis usu aliquando euenisse compertum est. Nam Theophrastus in Senatu Atheniensi sermonem habiturus obmutuit. L. Crassus paternam ulturus iniuriam nec uerbum quidem emittere potuit. Demostheni apud Philipum Alexandri patrem idem contigit. Cicero autem pro Milone causam dicturus ita expa-

uít ut magís insípide nunq̄ orauít. Hæc igit̄ mecum re-
petens q̄ uerís disertíssímís interdū euenere: quíd animí
esse míhí censes. Cum tam paruo nauígíó amplum &
horrendum mare íngredí: nísi obtemperandí necessitas
quæ apud omnes merítam afferre debet excusationem:
Et excellens tua benígnitas ac peculiáris mansuetudo:
quam nuperrime ín urbe Roma coram ípse de te exper-
tus sum me reficerent & adhortarentur: quibus potíssi-
mum Ducíbus & adíutricíbus uela uentís securus per-
mittens: prosperos orationí meæ successus ímprecabor:
Erit namq; deo ímmortalí annuente sermonís orígó q̄
íllustríssímus Prínceps Marchíó Mantuañ. ut est celsi-
tudínís summorum Pontíficum: & sacrí Senatus apo-
stolící ac Romane ecclesiæ obseruandíssímus: ita audí-
to iucundíssímó nuntío: quo íntellexít sine certamíne
& íncredíbílí patrum consensu: quíbus curæ fuit optí-
mum antístítem delígere: Ad summum te Pontíficat̄
fastígíum díuínitus tanq̄ Aaron electum: míranda su-
pra quã díti possit latítia affectus est: adeo ut uníuerso
populo ín Rege suo exultante ad nō uulgaria gaudíi sí-
gna excitato díes festos egerít: & arbitramur creberri-
mos igníum splendores: & períucundos campanarum
omníum nostræ tinnítus: cæteraq; ín suí genere clan-
gores & sonítus amœníssímos reddentía: ad finítima
queq; loca penetrasse. Cæterum tantæ exultationís ra-
tio haberetur ac ut príuatum mentís suæ de te iudícium
affectum simul & obseruantíam ín sanctam sedem apo-

113
stolicā testaretur : nos tres genibus tuis aduolutos ad te
uenerā. sanctissimosq; pedes tuos deoscula. inclytus
Princeps noster dñs. S. fratrem animæ dimidium suæ
Alexandrum Sanseuerinatem nobilissimum: meq; fide
lem achatem suum Oratores transmisit. Iussis itaq; ob
temperantes: tribus potissimum rationibus tuæ denun
ciamus maiestati : amabilem deo Principem nostrū de
tuo summo pontificatu mirū in modum letantem : nos
ad te misisse. Prima: ut pro uetusto suorum progenito
rum more & debito recognitionis beatitudinem tuā re
center assumptam adorem ac ueneremur. Proxima de
inde causa equidem honestissima fuit: ut notū faciam
neminē aliū hac etate Pont. maximū designari potuis
se cui securiusq; et firmi⁹ ouilis dñici cura crederet. No
uissima describēda succurret: ut xpiani nominis tutelā
tuæ pietati spōte currenti: maiori quo possumus studio
cōmendatā reddamus. Te igit̄ celestis aulae ianitorem:
eternæ uitæ clauiger: indubitatum Petri successorē: dñi
nr̄i iesu xp̄i uicariū: patrē uniuersorū fideiū: & ecclie to
tius mgr̄m recognoscim⁹. Te sanctorū euāgeliorū inter
pretē: delictorū: errorumq; oīm culpæ & criminū expia
torē simul & emēdatorē p̄fitemur. Tibi sup̄mi rerum
oīm opificis ptās in terris cōcessa est. Te supra morta
lem conditionē honorib⁹ merito p̄sequunt: nō solū re
ges & principes colla submitte: uerū etiā Impatores
Augusti apud quos summa est t̄palis ditionis. Illo. n.
nomine insignit⁹ es quo te dominus Iesus christus ex
facundissimo Leonis Pontificis max. sancti dogmate

az

nominari uoluit ut ineffabili munere eterni templi edificatione in beati Petri & successorum soliditate consistenter ostenderet. Inquies: Beatus es Simon Bariona quia caro & sanguis non reuelauit tibi; sed pater meus qui est in celis. Et ego dico tibi; quia tu es Petrus & super hanc petram edificabo ecclesiam meam; & porte inferi (ut uerbis saluatoris inhereant) non praeualebunt aduersus eam. Succurrit etiam ueteris testimonii scriptura; & Gregorii uiri nomine & re in eadem potestate ad Maritium epistola; quibus comprobatur sacerdotem tum angelum tum deum ab ipso gloriosissimo mundi conditore sepe numero appellari. Que si de his qui tibi ministrant; ac ueluti membra capituli inseruiunt; et si eos constitutos super homines et imperia Hieremias propheta testatur: Si pontificalis hac dignitas Romae quo tempore uana religio uigebat; magno in culmine & pretio fuit; ut antiqui historiae codices indicant. Multo magis pontifex eminentissime tua partem ab uniuersis fidelibus existimanda est; cum non ficta; sed uera ac infallibili dei ordinatione tu solus sis qui ministerio incomparabili; ligandi; & soluendi in terris retines facultatem erratis nostris salutem impartientem. Vnde offert se nobis secundae transmissionis nostrae tam breui sermone percurrente; ut fateamur ingenuae ad hunc te locum humano fastigio angustiorae; ad tam insignia Reip. gubernacula Alexan. Pont. amplissime; non humano solum; sed diuino etiam consilio ueluti saluberrimum sydus puerum & sullatum. Sacroque apostolico senatu qui te delegit; ac

tuæ claritatí quæ demandatum munus subiit plurimū
 se debere constituim⁹. Veruntamē de tuo summo sacer
 dotio aptius dicere nequeo : nec idoneo magis auctore
 uti q̄ q̄ indelebilis memoriæ Callistus Tertius auūcu
 lus tibi fuit. Cuius uita sic prodiit in lucem ut omnib⁹
 innotescat q̄ maturum sensum ante annos presertulerit.
 Quā acutus & memoriosus disputator in solēni Gim
 nasio cognitus fuerit: ut breuī doctor ciuīlis & pontifi
 cii iuris factus: ipse cæteros palam edocuerit. Quā fidus
 etiam eminentiq; Regum consiliarius: in dandis etenim
 consiliis fidem ac religionem : In capiēdo prudentiam
 summam exhibebat. Quā affabilis in magistratibus &
 rectissimus iudex. Quam deuotus in ecclesia presbyter
 uigilās episcopus. Quā uerus & prouidus Cardinalis.
 Quā catholicus & incorruptus Pontifex maxim⁹: quo
 factum est ut cum ob excellētes animi tui dotes & exi
 mia in eum obseruantia: quibusdam insignibus titulis:
 Bononiæ sacris te canonibus enixe incūbentem deco
 rasset. Postremo sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem
 creauit. Senatui apostolico ascripsit & erexit in Cardī
 nem colūnam quæ erat in montem excelsum pceden
 te tpe euasura. Tu enim pater beatissime qui pontifices
 mirabili tua animorū scrutatione puidētia & dexterī
 tate creare cōsueuisti: nunc celebri uirtute tua solerti in
 genio quo supra oēm cæterorū aleam cōsistis: eximiaq;
 omnis generis uirtutum dote ad sublime hoc soliu iter
 tibi struxisti. Et licet plurima sint per quæ hōibus adī

tus parat' ad gloriam. Illud est tamen precipuū quo uir
ri graues aliorū cōmoda & salutē procurāt. Nam nulla
re alia propius hoīes ad deum accedere creditur q̄ iuxta
Ciceronis sententiā salutē ip̄am hōibus querēdo. Nul-
lum quippe gen⁹ omīstī per hos annos plurimos qui-
bus celeberrimo Cardinalis officio functus es: cui pro
facultate tua & necessitate nō sis opitulat⁹: & omni stu-
dio prēsto fueris: estus: aliorū: in edie: uigiliarū pacien-
tissimus. Adeo ut plures etiā calamitosos: aut iniuria la-
cessitos magno siue humili loco natos: innata benefi-
centia tua & amplissimis meritis ante indictionē Ale-
xandri nomē usurpās reddideris honestatos. Ex aposto-
li quoq; sententiā qui caritatē magna laude ceteris animi
bonis preferendā censuit. Multa insup prudentissime
saluberrimis tuis monitis & grauibus consiliis sunt pu-
blice sancita & decreta: hæ te uirtutes ad summū ponti-
ficatum extulere. hæ eternitatis uiam tibi apperuerunt
nec ad hanc nauiculā Petri regendā quæ infeliciter sub-
mergitur delectus nūc esses: nisi uir omni ex parte pro-
batissimus dinoscereris: cum non temporis momento:
sed octo ferme lustris maiora queq; munera: & legatio-
nes de latere obeundo: sapiēter: pie: grauius: atq; iustissi-
me circa res apostolicas uersatus sis: nil omittēdo quod
in his enucleandis foret: uel acriter impugnandum: uel
prouide statuendum. Sententiās etiā graues in preme-
ditato sermone in Gorgiæ Leontini consuetudinem se-
pissimè discutens: ita ut ex longiori cogitatioē uenif-

se iudicareris. Regium profecto ac pulcherrimum erat:
 cernere te semper ingenio presentem grata ac suauissi-
 ma uocis & oris concinnitate ex Homeri in Nestorem
 eloquio dulcissime tonantem exquisitis & ornatis uer-
 bis: latino siue materno ideomate nostro resplendentem
 in subiectu copiosum: causasq; omnes memoriter ape-
 rientem. Memoriam enim peropportunum homini bo-
 num praecipua gerendorum exercitatione eximiam (ne
 dixerim) profundam ostendisti. Nam si pro bonis ec-
 clesiae conseruandis & amplificandis quicquam libran-
 dum contingebat ad te ut alterum mitridate uiginti du-
 abus linguis iura reddentem incessabili tempore & sa-
 luberrime acurrebat. Propterea cum gestis propriis cla-
 rissimè luceas: & infinita ac pene diuina bona tua equo
 preconio intonare nequirem: tantomagis quia & si cun-
 cta mei corporis membra in linguas uerterentur: om-
 nesq; artus humana uoce resonaret: ea prout deceret re-
 censere: opis meae non esset. Institui non exarare pluri-
 ma quae de patria tua bellicosissima: & insigni de proge-
 nie altaq; nobilitate & prosapia: stemmata: ac lungum
 sanguinis ordinem concernente decantanda forent: qui-
 bus adeo incaluisti ut quae ex illis incrementa hauseris
 cumulatiora impendere uolueris. Superest ultimū ser-
 monis membrum explicare: Quod est ut eminentissi-
 ma necnon magnificentissima tua dignitas: altiores in
 te enutriat cogitatus: & sicuti preclara in Cardinalatu

edidisti facinora. Ita in Pontificatu maximo sublimius
a te quoddam efflagitamus. Eleua ergo mentem ponti-
fex excelsæ & preconia tua iam parta correspondenti cer-
tamine supera. Solet namq; prouincia Hispaniæ nobi-
lissima unde tibi origo est ingeniosos uiros atq; in om-
ni uirtutum colore iucundissimos producere: quib9 ar-
guitur confirmata magis & perspicua apparere inditia p
motione tua a deo ipam celebratam: ut homo Hispan9
excellentiore naturæ donis ornatus monarcha xpia-
næ religionis crearet. Quo adiutorio altissimi & inui-
ctissimi Reges tui honestissimū bellū aduersus Mau-
ros grandī impensa: magnisq; apparatibus gloriosissi-
me perfectum: & de hostibus triumphatum nō minori
pietati & fortitudine contra reliquos infideles transfera-
tur. Quia tu eo ualidius & constantius rem sis adutu-
rus: quo te preter religionis nostræ causam quæ tibi præ-
cipua esse debet: & dulcis amor patriæ ad ipam te uehe-
mentius impellit. Sint ante oculos tot insignes Ciuita-
tes: Imperia: & regna: a seuisimis fidei nostræ hostibus
præue superstitionis cultoribus cū inenarrabili dedecore
nostro & detrimento occupata. Nam & si pleriq; san-
ctissimi antecessores tui indefinēter clamauerint imma-
nissimam Paganorum feritatem ut omnes usitato cōpre-
hendam uocabulo ad interiora nostra nisi occurreretur
penetraturā. Callistus tamen siccis nunq̄ oculis nomi-
nandus: de tuendo regno christi admodum sollicitus:
emisso ante apostolatum uoto: indictoq; sibi diuina in

spiratione Callisti noie tabellis domesticis manu propria (ut legitur) annotato: dum ad inferiores ecclesiasticos ordines gradatim sua probitate deuectus pontificum munus presagiret: salutaribus monitionibus excitare uniuersam dei plebem tanto adnixus est opere: ut quod plurimum Germaniae & Pannoniae populorum crucem domini pro uexillo gestantium auxiliis & suffragiis ceteris in consulte suis in sedibus quiete manentibus: diuino adiutorio maiores ipsorum copiae apud Belgradum fusae ac profulgatae fuerint. Eratque ei mens firmiter uires experiri nisi ipsum immatura mors deprehendisset. Nunc autem non ridiculum non superuacaneum esset cursim reminisci: imo calamitosum est dicere: miserissimum audire: luctuosissimum intelligere: tremendum cernere: iamque animus meminisse horret: luctuque refugit. Quantum interea uires illorum inualuerint: quot prouintiae dirrepte & afflicte iaceant: Christianis nephario scelere captiuis trucidatis aut palo transfixis. Fidei uero matronarum: uirginum: sexus nulla habita ratio. Religio si uilissime ac inhumanissime tetro supplitii genere excarnificati: memorabilia sanctorum templa: presertim Patriarchales sedes: & reliqua sacraria polluta attrita foedata & ad nostram derisionem quocumque probri signo Barbarico furore maculata. Et si quid ab infidelibus illesum praeseruari uidetur: id questus tantum non religionis zelo ut domini nostri iesu christi sepulchrum ueneratui dignissimum: nec contenti tantas nobis clades intulisse.

rare queso uariis ipsum insidiis exagitari; & naturæ pro-
 cellis suppositum esse. Vniuersi Principes christiani &
 populi religionis nostræ erūt tibi adiumento incessan-
 ti: si operam te nauare reuera intellexerint: Cui pro tua
 bonitate maxīma & uigilantia te minime defuturum
 sibi ipsis non mediocri spē cordibus suis iniecta repro-
 mittunt. Vidisti etiam biennio ab hinc frequentissi-
 mum super hoc Legatorum conuentum: te submini-
 strante & etiam consulente Romæ actum & habitum.
 In quo & si pro excellentissimo domino meo agēs om-
 nibus requisitis promptus suo nomine fuerim. Atta-
 men ut lucidissimum nostræ fidei speculum: denuo in
 hanc causam se se ipsum: & suas etiam quantulecunq;
 sint facultates artes: opida: arma: clientelas: & si quid ul-
 tra fata congesse in manu tua deuotissime ponit. Et
 maiora re ipsa quam uerbis se facturum pollicetur. Cla-
 rissimus et enim Marchio noster militari robore insi-
 gnis ceu belli fulmen cum ualido pro uirili parte exer-
 citu delectis copiis in expeditionem se conferre non du-
 bitauit: ne a suo & maiorum in sanctam apostolicam
 sedem instituto aliqua ex parte declinare uideatur: qui
 multis & amplioribus ab illa beneficiis honestati: ut-
 pote centuplum pro simplo maxime reportantes: adeo
 eidem semper deditissimi fuere: ut fluctuantī nauiculæ

domi forisq; opem ferre ex debito non cessauerint ur-
gentissimis rationibus quæ in iure dominandi animos
auertere potuissent postpositis: nam ex cæteris pontifi-
ces plurimi ad eos sua benignitate fiducialiter aplicates
perbenigne ac excepti fuere. Leo Tertius ab urbe disce-
dens Mantuam pfectus ad salutandum preciosissimū
redemptoris nostri sanguinem in ara crucis effusum iu-
cundissime suscipit. Et multa cum Carolo magno ad
quem se contulit tractare tunc non pretermisit. particu-
la nobilissimi cruoris singulari reuerentia ad ecclesiam
Lateranensem transmissa. Alexander uero Secūdus sua
dente etiam Heinrico Imperatore tertio: Mantuanum
solum ut sedis apostolicæ obsequentissimum delegit.
Vbi consilio inito ex sententiâq; solutu: Cadolo Parmen-
se episcopo pro antipapa se gerente deposito Alexāder
legitimus & uerus Pontifex fuit declaratus. Et Goto-
fredus uir illustris Mantuæ dominus pro eo bis manū
conseruit Cadoli copias aduersantes loco cedere cogēs
& de hostibus opima spolia referens. Ioannes etiam uī-
gesimus tertius Ioānem Franciscum Gongagam in cō-
federationes sibi asciiuit. Adladislaui Regis Vngariæ po-
tentissimi exercitum deturbandum: quo auctore Bo-
nonia graui bello pressa: cum ingenti hostium formi-
dine & calamitate liberata extitit. Eoq; tempore Man-
tuanos lares bis inuisit. Et ibi pro eodem ex Italia de-
pellendo qui plurima christianitatis ecclesiarum loca occu-
pauerat: conuentum maxime egregium celebrauit.

Martinus quintus pater omnium supremus rebus ec-
 clesie compositis ex constantia Mantuam se contulit.
 Vbi memorandum Philipum Mariam uicecomitem Me-
 diolani Ducem & Pandulphum Malatestam potētissi-
 mos non mediocriter dissidentes ad gratiam composu-
 it: memorato Ioanne Francisco antedicto in eadem utri-
 usque adhibito. Ad hæc quoque exhibet se nobis sanctissi-
 mus ille uir religione & scientiæ non immerito Pius se-
 cundus maximus pontifex: qui Mantuanum conuen-
 tum indixit: in quo de cōmuni utilitate cōmunibus chri-
 stianorum consiliis actum saluberrime fuit. Quātum
 uero comiter perhumane: tute: fideliter religiose afflu-
 entibus cunctis ad nature necessitatem Romana curia
 fuerit suscepta: amplissimū tuæ beatitudinis exigimus
 testimoniū. Nam & si plurimorum qui iucundissi-
 mum fere animū nobiscum egere: memoriā q̄ maxi-
 me longam teneamus. Tu tamen pater sancte nostrorum
 pro tempore principum mentibus ita inhesisti: & præ-
 sentis herois nostri magnis & precipuis in nos meritis
 animo sic infides: ut nominis tui sanctissime recorda-
 tio dignissimum bonitatis & paterne dilectionis speci-
 men sibi & populis suis in domino præbeat: quo fit ut
 cum artioribus uinculis se tibi deuinctum liberrime fa-
 teatur. Is cuius iussu ad te pfecti sumus: uerbis finem
 facientes: iterum Alexander pontifex summe te in su-
 premum antistitem & unicum ecclesie caput colimus:
 ueneramur & adoratu prosequimur: ac ut optimo & de

omnibus benemerito et pro opportuno huius sacratissimi soli Duci gubernatori colla submittit. Et cum pro coruscanti maiestatis tuæ celsitudine; tum pro ueteri in te obseruantia quicquid dignitatis uirium cordis ut semel finiam habet Franciscus Marchio Mantuæ liberaliter & non minus uere quam periuicunde in arbitrio tuæ amplitudinis reponimus; & promptissime imperpetuum dedicamus omne per eum. Amen.

¶ Habita Romæ coram Alexandro sexto Pontifice maximo; & sacro apostolico Senatu: Die quinta Nouëbris. M. cccc. xcii.